

Акматов Сагынбай Эрменбайтегин, т.и.к., доц.,
Бубаев Мадаминжан, ага окутуучу,
Ош курулуш колледжи

АЗЫРКЫ МЕЗГИЛДЕГИ ЖАШТАРДЫ АСКЕРГЕ ЧАКЫРУУГА ЧЕЙИНКИ ДАЯРДОО САБАГЫНЫН КӨЙГӨЙЛӨРҮ ЖАНА АЛАРДЫ ЧЕЧҮҮНҮН ЖОЛДОРУ

Бул макалада жаштарды аскерге чакырууга чейинки даярдоо (ЖАЧЧД) сабагы боюнча бүгүнкү күндөгү көйгөйлөр менен бирге, андан кантип чыгуунун жолдору көрсөтүлгөн. Айрыкча типтүү программага өзгөртүүлөрдү киргизип, калкыбыздын 70 пайыз бөлүгү орус тилинде түшүнбөй калгандыгына байланыштуу, типтүү программа, окуу куралдары менен өтүлүүчү сабактар, мамлекеттик тилде жүргүзүүнүн зарылчылыгы айтылган.

Ачкыч сөздөр: аскердик кызмат, көйгөй, типтүү программа, экстремист, коргонуу, террор.

Акматов Сагынбай Эрменбайтегин, к.т.н., доц.,
Бубаев Мадаминжан, ст. преподаватель,
Ошский строительный колледж

НЕДОСТАТКИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ ДИСЦИПЛИНЫ ДОПРИЗЫВНАЯ ПОДГОТОВКА МОЛОДЕЖИ В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

В этой статье отражены основные проблемы читаемого предмета «Допризывной подготовки молодежи» (ДПМ) и пути выхода из этой проблемы. Читаемый предмет ДПМ не удовлетворяет требование сегодняшнего дня. Особая сторона этой статьи является внести изменения в типовую программу и раз 70% населения Кыргызстана уже не понимают русский язык, поэтому необходимо обновить типовую программу, выпускаемые учебники по ДПМ и занятия должны осуществляться на государственном кыргызском языке.

Ключевые слова: военная служба, главная проблема, типовая программа, оборона, борьба с терроризмом и экстремизмом.

Akmatov Sagynbai Ermenbaitegin, C.T.Sc., assoc.
prof.,
Bubaev Madamingan, senior lecturer,
Osh College of Civil Engineering

DISADVANTAGES AND WAYS OF THEIR SOLUTION OF CARRYING OUT DISCIPLINE EXTREME TRAINING OF YOUTH IN THE PRESENT TIME

Today`s problems of the subject “Paramilitary training of youth” and the ways out of it are shown in this article. The subject paramilitary training of youth is not satisfied today`s requirements. The main sides of article is make alterations to standard programmer and in that case 70% of population of Kyrgyzstan don`t understand Russian. It is necessary to publish special textbook in Kyrgyz language and the standard programmer and all the lessons must be conducted only in state Kyrgyz language.

Key words: military service, the main problem, model program, defense, the fight against terrorism and extremism.

Кыргызстанда эгемендүүлүктү алгандан бери, аскер кызматынын иштери мурдагыга караганда жоопкерчиликтүү жана ардактуу боло баштады. Себеби, биздин өлкө эгемендүү, болгондон кийин аны коргоо оңой – олтоң иш эмес экенин 28 жылда өз алдынчалуулук көрсөтүп койду. Азыркы убакта аскердик кызматка өлкөнүн 18ге чыккан жаштары тартылып, аларды үйрөтүп, машыктыруу оңойго турбаганы баарыбызга белгилүү. Аскердик кызматты тез үйрөнүп жөнгө салуунун бирден бир маселеси, аны алдын-ала даярдоо болуп саналат. Ал даярдоонун негиздеринин бири болуп мектептерде, адистештирилген лицейлерде жана атайын адистерди даярдоочу колледждерде «Жаштарды аскерге чакырууга чейинки даярдоо» (ЖАЧЧД) сабагы болуп эсептелет. Ал жогоруда атаган билим берүүнүн баскычтарында б.а. 9-класстык билими бар өспүрүм жаштарга киргизилген. Бул сабак КРнын билим жана илим министрлиги, миграция жана жумушсуздук боюнча комитети жана КРнын Коргоо министрлиги тарабынан биргеликте киргизилген. Бирок бул сабактын көйгөйлөрүн көбүнчө КРнын Билим жана илим министрлиги тартууда. Курс КРнын аскер бөлүктөрүнүн куралдуу күчтөрүнүн түрлөрүнөн баштап, бүгүнкү күндөгү ядролук куралдардын тийгизген таасирлеринен жана табигый кырсык болгондо калктын аракеттерине чейинки маалыматты өзүнө камтыйт. Буга берилген сааттар жетишерлик, сабак берүүчү адистердагы жетиштүү, бирок, биздин изилдөөбүзгө караганда ошол менен бирге жетишпеген көйгөйлөр дагы жок эмес. Алар төмөндөгүлөр:

1. Жумушчу программа түзүүгө министрликтен түзүлүп бекитилген типтүү программа, бүгүнкү күндүн талабына толук жооп бербей жатат. Себеби, ал 2004-жылы КРдин билим жана илим министрлиги тарабынан түзүлүп, КРдин коргоо министрлиги менен макулдашылып чыгарылган. Бул чыгарылган типтүү программанын бөлүктөрүнүн мазмуну төмөндөгүдөй:

- 1) Кириш сөз;
- 2) Прикладдык физикалык даярдоо;
- 3) Куралдар менен атууга даярдоо;
- 4) Өмүр тиричилик коопсуздугунун негиздери;
- 5) Жарандык коргонуу;
- 6) Согуштук иштердин негиздери;
- 7) Аскер кызматынын негиздери;
- 8) Медициналык билимдин негиздери;
- 9) Комплекстүү сабактар;
- 10) Текшерүүчү сабактар.

Бул бөлүктөрдүн ар биринин мазмуну менен таанышканыбызда акыркы убактарда абдан күчөп келе жаткан, диндик экстремистик, эл аралык террористик жана чек арадагы көйгөйлөр пайда болуп, алардын эмне экенин билүү жана андан кантип коргонуу чараларын жасоо, биздин жаштар үчүн жана жалпы эл үчүн көйгөйлүү маселелердин бири деп эсептейбиз. Мындай бөлүктү типтүү программдан көрбөдүк.

2. Бул сабакты аскер кызматында иштеген офицерлер жок дегенде мурда аскерде кызмат кылгандар окутса абдан жакшы болмок. Бирок биздин байкообузга караганда аскердик адистер жок, жада калса мурда аскерде кызмат кылбаган мугалимдердер дагы сабак берүүдө. Анын негизги себептеринин бири болуп, бүгүнкү күндө окутуучулардын айлыктарынын аздыгы жана жакшы шарттардын жоктугу.

3. Бүгүнкү күндө ЖАЧЧД сабагын окуган окуучуларга жана студенттерге жогорку окуу жайда окуган студенттердей эле атайын аскердик форма кийсе жакшы болмок. Бирок, форманы кийүүгө биринчиден ата-энелердин каражаттары тартыш болсо, экинчиден мамлекетибиз жардам берүүгө мүмкүнчүлүгү болбой жатат.

4. Бул сабакты толук кандуу окутуу үчүн окуу куралдары жетишпей жатат. Анын ичинен мамлекеттик тилдегиси, айрыкча, ЖАЧЧД сабагы боюнча жокко эсе. Ал эми расмий орус тилде чыккан «Начальная военная подготовка». Учебник А.И. Аверин, И.В. Выдрин, М.К. Ендивский и др. под редак. Ю.А. Науменко Ф.: Мектеп, 1983-288с., деген окуу куралынын чыкканына 36жыл болуп, бүгүнкү күндө ал талапка толук жооп бербейт. Анын үстүнө булл китеп СССР убагындагы маалыматтар чагылдырган. Эгемендүүлүккө жана биздин өлкөнүн идеологиясына толук жооп бербейт. Мындан башка адабияттар ушул убакка чейин чыгарылбаган.

5. КРдин билим жана илим министрлиги тарабынан чыгарылган типтүү программа, Кыргызстан эгемендүүлүктү алып, кыргыз тили мамлекеттик статусту 1989-жылы алгандан 15 жылдан кийин жазылган, бирок ага карабай орус тилинде жазылганы өкүнүчтүү. Ал эми Кыргызстанда бүгүнкү күндө 70 пайыз калк жана жаштарыбыз орус тилин билбейт жана сүйлөй албайт деп, статистикалык маалыматты үналгы жана сыналгыдан күнү-түнү айтып маалымдаганы баарыбызга белгилүү экенин билебиз.

6. ЖАЧЧД сабагынын сааттарынын баарысы практикалык сабактарды өткөрүүгө берилген, мунун жетишпеген жагы талапкерлерге сабактын теориялык жагын бербей туруп, дароо эле практикалык жагын баштаганда окуучулар жана студенттер өздөрү эмне экенин түшүнбөй калып жатышат. Ошондуктан, сабактын үчтөн бир бөлүгү лекцияга берилсе жакшы болмок.

7. Көп окуу жайларда практикалык сабактарды өткөрүүгө материалдык-техникалык база жетишпейт, айрыкча, курал-жарактар жок болгондуктан сабактар оозеки өтүлүп жатат. Себеби, революция, тополоңдор жана митингдерге байланыштуу органдардын кызматкерлери тарабынан автоматтар, гранаталар жана мылтыктар алынып коюлган.

8. ЖАЧЧД сабагын окутуучу адистердин билимин жана алардын тажрыйбасын жогорулатууга, ар бир 3-4 жылдын ичинде КРнын билим жана илим министрлиги, коргоо министрлиги менен бирге, өзүнчө курстардын жоктугу дагы сабактын сапаттуу окутулушуна абдан чоң таасирин тийгизүүдө.

Бүгүнкү күндө жогоруда айтылган көйгөйлөр ЖАЧЧД сабагын толук кандуу окутууга жана анын сапатын жогорулатууга толук жооп бербей жаткандыгына байланыштуу, биз аны чечүүгө төмөндөгү жолдорду сунуш кылабыз.

1. КРнын билим жана илим министрлиги тарабынан даярдалган типтүү программадагы “Диний экстремистик, эл аралык терроризмден жана чек арадан коргонуу” деген бөлүм киргизилиши керек. Себеби Кыргызстандын аймагында сот органдары тарабынан 8 уюм экстремистик жана террорчулук деп табылып, алардын ишмердүүлүгүнө 2003-жылдан баштап тыюу салынган. Азыркы убакта Кыргызстанда айрыкча түштүк бөлүгүндө “Хизбут-Тахрир” (боштондук партиясы дегенди билдирет) жана “Туркестан Ислам кыймылы” деген эки уюм өзүнүн максатына жетүүгө, 3 этаптан турган иш чараларды аткарууда:

- Жашыруун жарандарды үндөө, жашы жете электерди өз катарына тартуу жана жашыруун өз мүчөлөрүн мамлекеттик структураларга жумушка орноштуруу;

-Өздөрүнүн максаттарын ачык түрдө китептер, компакт-дисктер, интернет аркылуу билдирүү, массалык митингдерди уюштуруу, элдин арасында аброюн көтөрүү үчүн, бекер тамак-аштарды берүү, оюн-зоокторду жана лотарейаларды уюштуруу, жакыр жашаган үй-бүлөлөргө материалдык жардам көрсөтүү ж.б.

- «Шариаттын» мыйзамдары менен жашаган «Халифат» мамлекетин куруу максатында өлкөнүн конституциялык түзүлүшүн өзгөртүп, бийликти колго алуу.

Жогорудагы максаттарга жетүү үчүн экстремисттер жана террорчулар эл көп жүргөн жана турган жерлерди билгизбей жардырууларды жасап кээ бир учурларда үйлөрүн өрттөп кетишүүдө.

Азыркы убакта чек ара маселеси дагы толук чечилбей чатактар чыгып, аскер жана жашоочулар атылып октон өлгөндөр жана жарадар болгондор андан көбөйдү. Ал эми коңшу өлкөлөрдүн чек арага жакын жайгашкан жашоочулары жерди басып алуу аракеттери абдан күчөөдө. Айрыкча, Тажикстан жана Өзбекстандын чектеш жерлеринде.

2. ЖАЧЧД сабагын окутууга көбүнчө аскер кызматында иштеген офицерлер же аскерде кызмат кылган тажрыйбалуу жогорку билимдүү адистер тартылып, азыркы аскердин техника жана технологиялардын өзгөргөнүнө байланыштуу 4-5 жылда өздөрүнүн билимин атайын уюштурулган курстарда жогорулатып турса, окутуучунун ыкмалары жана сабактын сапаты жогоруламак. Ошону менен бирге окутуучулардын айлыктары көбөйсө, запастагы офицерлер келип иштемек.

3. Бул сабакты окутууга жана практикалык жактан үйрөтүүгө жөнөкөй кийим менен аткаруу ыңгайсыз абалга алып келүүдө б.а. кеңири жүрүп берилген тапшырмаларды, айрыкча физикалык, куралдар менен атуу, жарандык коргонуу жана башка нормативдерди тапшырууда, өзүнө ылайыктуу аскер формасын кийип турса абдан жакшы болмок. Мүмкүнчүлүк болсо аптанын бир күнүн же эки аптанын бир күнүн ушул сабакты өтүүгө бөлүнсө, анда сабактын сапаты абдан жогоруламак.

4. Билим берүүдө окуучулар, студенттер жана окутуучулар үчүн билимдин булагы болгон бул окуу куралы б.а. ал типтүү программага туура келген китеп болуп саналат. Ошондуктан ЖАЧЧД сабагынан тез аранын ичинде КРнын билим жана илим министрлиги тарабынан билимдүү, илимдүү ушул сабакты көп жылдан бери окуткан тажрыйбалуу адистерди таап, жөнөкөй тил менен окуу куралын жазып чыгаруу зарыл. Жөнөкөй тил дегендин себеби жаңыдан жетилип келе жаткан жаш өспүрүмдөр татаал жана илимий көп сөздөрдү жакшы түшүнүшпөй жатат, ошондуктан жөнөкөйлөштүрүү зарыл болууда.

5. Бул сабак боюнча типтүү программа жана окуу куралы мамлекеттик тилде жазылып чыгарылышы керек. Себеби, Кыргызстанда жашаган элдердин жана улуттардын көбү, мамлекеттик тилге статус бергенден бери, бакчадан кызматкерлерге чейин үйрөнүп, орус тилин унута баштаптыр. Ал эми тилдин мыйзамы боюнча 1-кезекте мамлекеттик тил, 2-кезекте эл аралык тил, 3-кезекте кайсы өлкөгө барып окуп, жашап жана иштегин келсе, ошол элдин, өлкөнүн тилин билүү керек дегенди биздин өлкөдөгүлөр жана аны жаштары жакшы билип калды.

6. Жаштарга билим берүүдө 1-талапкерлер, 2-материалдык база, 3-адистер керек экендиги баарыбызга белгилүү. Бирок биздин изилдөөбүзгө караганда Кыргызстанда бул сабакты окууга мектептерде 70000, адистикти алуучу лицей менен атайын орто колледждерге 30000 ашык студенттер, баары болуп 100000 ашык талапкер билим алууда. Материалдык база б.а. окутуучукааналаржетиштүү, бирок техникалык каражаттар начар болгонуна байланыштуу. КРнын билим жана илим министрлиги, Коргоо министрлиги менен биригип каражат жагын чечпесе, анда бул сабактан билим берүү начарлайт. Мүмкүн болсо ар бир окуу жайга бир-экиден Калашниковдун автоматынан, мылтыктан, гранаталардан жана башка куралдардан жана каражаттардан берилбесе, анда «Миң уккандан бир көргөнгө» жетпей жүрө беребиз.

Жогорудагы айтылган көйгөйлөрдүн негизинде, аны чечүүгө сунушталган жолдор, КРнын билим жана илим министрлиги тарабынан эске алынып, тийиштүү жардамдар көрсөтүлсө, ЖАЧЧД сабагын окутуунун сапаты жогорулап, талапкерлерибиздин билимдери мындан дагы жогору болот деген ойдобуз. Буга кошумча жакында (27.06.2018ж.) өлкөбүздүн президенти Жээнбеков Сооронбай Шарипович КРнын жогорку кеңешинде элине жасаган кайрылуусунда мындан ары эл чарбачылыгына адистерди даярдоодо билим берүүнүн сапатына катуу көңүл бурулулар болот деп белгилеп кеткени, жогорудагы көйгөйлөрдү жигердүү чечүүгө омокту мүмкүнчүлүктөр болот деген ойдобуз.

Адабияттар:

1. Программа и сборник инструктивно-методических документов и допризывной подготовке молодежи [Текст] / Составители: С.В. Юрченко, М.Р. Казымбеков Ж.К. Ташиков Н.Ф. Провоторов, А.М.Кадыров // – Б.: «ТАС», 2004-160с.
2. **Аверин А.И.** Начальная военная подготовка [Текст] / И.В. Выдрин, М.К. Ендовский и др. подредак. Ю.А. Науменко // Учебник – Ф.: Мектеп, 1983-288с.